

Olga Wasiuta

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID 0000-0003-0481-1567

Wojny i konflikty w szarej strefie

Wars and conflicts in the grey zone

Abstrakt

Dzisiejsze konflikty geopolityczne, zwłaszcza pomiędzy wielkimi mocarstwami, wiążą się z chęcią zasadniczej rewizji porządku świata i ugruntowania nowych norm postępowania. W artykule analizuje się podejście różnych badaczy do terminu „szare wojny”, który służy do odróżnienia nowoczesnych wojen od tradycyjnych lub konwencjonalnych rodzajów konfliktów zbrojnych. Definicja wojny w szarej strefie amerykańskich badaczy w ogólnym zarysie pokrywa się z definicjami wojny hybrydowej, a w szczególności wojny Federacji Rosyjskiej z Ukrainą. Autor podkreśla, że wiele przykładów, które teorie szarych wojen wymieniają jako nowości, są w rzeczywistości dość stare, ale właśnie one uwypukliły niedociągnięcia w sposobie myślenia Zachodu o wojnie i strategii. Szara strefa obejmuje użycie niekonwencjonalnej siły od cyberataków przez kampanie informacyjne po dyplomację energetyczną w celu uzyskania przewagi nad innymi podmiotami międzynarodowymi. Rosja, Chiny i inni aktorzy zakorzenili taktykę szarej strefy w swoich doktrynach, podczas gdy wielu demokracjom nie udało się nawet zbudować konsensusu wokół tych koncepcji – nie mówiąc już o włączeniu ich do swoich strategii bezpieczeństwa, mimo że dysponowały narzędziami, aby to zrobić.

Słowa kluczowe: szara strefa, niekonwencjonalna siła, rywalizacja wielkich mocarstw, doktryny Rosji i Chin stosownie szarej strefy

Abstract

Today's geopolitical conflicts, especially between great powers, are associated with a desire to fundamentally revise the world order and establish new norms of behaviour. The article examines various researchers' approach to the term "grey wars", which is used to distinguish modern wars from traditional or conventional types of armed conflict. The definition of grey war by American researchers generally coincides with the definitions of hybrid warfare and, in

particular, the Russian Federation's war against Ukraine. The author points out that many of the examples that grey war theories list as novelties are actually quite old, but they are the ones that have highlighted shortcomings in the way the West thinks about war and strategy. The grey zone encompasses the use of unconventional force, from cyberattacks to information campaigns to energy diplomacy, to gain an advantage over other international actors. Russia, China, and other actors have engrained grey zone tactics built into their doctrines, while many democracies have failed to even build a consensus around these concepts – let alone integrate them into their security strategies, despite having the tools to do so.

Keywords: grey zone, unconventional power, great power rivalry, Russia's and China's respective grey zone doctrines.

Świat przeżywa obecnie bardzo intrygujący okres, a globalne środowisko bezpieczeństwa jest zasadniczo odmienne od tego, z jakim mieliśmy do czynienia dotychczas. Najbardziej kontrowersyjne kwestie bezpieczeństwa dotyczące reżimów autorytarnych i podmiotów niepaństwowych dotyczą „szarej strefy” (kradzieży własności intelektualnej, wojen cybernetycznych), co utrudnia państwom wypracowanie reagującej i skutecznej postawy bezpieczeństwa.

Niestety, stan międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa nie poprawił się od 2014 r., kiedy Rosja naruszyła umowy międzynarodowe i aneksowała część terytorium innego państwa. Pojawiły się nowe zagrożenia, a ich spektrum znacznie się poszerzyło, szczególnie w obliczu rosnących zagrożeń hybrydowych, w tym zagrożeń dla bezpieczeństwa cybernetycznego. Dychotomia stosunków między Rosją a Zachodem jest najbardziej interesującym i nieprzewidywalnym zjawiskiem. Zachód i Rosja znajdują się w konfrontacji geopolitycznej. Agresja Rosji na Ukrainę wywołała największy kryzys bezpieczeństwa w Europie od czasów zimnej wojny, zniszczyła architekturę euroatlantycką i zmienia globalny porządek świata. Poprzedzające wojnę spotkania na najwyższym szczeblu nie przyniosły dyplomatycznego rozwiązania konfliktu. Moskwa umacnia swoją pozycję w Syrii, w Afganistanie i na Bliskim Wschodzie. Członek NATO, Turcja podąża w kierunku Federacji Rosyjskiej (FR), jednocześnie kupując rosyjskie systemy S-400 i walcząc z Rosją w Syrii. Największy kraj w świecie arabskim, Egipt umacnia wojskowe więzi z Rosjanami. W Europie rośnie również niezadowolenie z antyrosyjskiej polityki sankcji. We Włoszech, Austrii i wielu krajach Europy Wschodniej i Południowej partie dążą do porozumienia z Rosją Władimira Putina.

Podczas gdy niektórzy twierdzą, że byłoby poważnym błędem pozwolić Putinowi dyktować warunki dla bezpieczeństwa europejskiego, inni są zdania, że nadszedł czas, aby zamknąć drzwi Sojuszu dla nowych członków. To znaczy, że w przeciwieństwie do polityków wśród ekspertów są tacy, którzy w tej kwestii de facto stoją po stronie Rosji. Na przykład, Michael Kimage, profesor Katolickiego Uniwersytetu Ameryki, argumentuje, że dla własnego dobra Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego musi publicznie zrzec się dalszego rozszerzenia, aby nie dać się wciągnąć w konflikt między państwem niebędącym członkiem (Ukraina) a państwem nuklearnym. Skoro Ukraina nie będzie mogła zostać członkiem Sojuszu w najbliższej przyszłości, NATO musi zamknąć swoje

drzwi. Kontynuowanie w takich warunkach kursu akcesji Ukrainy do NATO byłoby, jego zdaniem, „strategicznym szaleństwem”¹.

Świat wszedł w nową erę w obszarze globalnego bezpieczeństwa, gdzie autorytarne siły, takie jak Rosja i Chiny, otwarcie kwestionują podstawowe zasady bezpieczeństwa i dążą do ponownego napisania całości porządku międzynarodowego. Wiele z tego, co wydarzyło się od początku wojny, było zaskoczeniem, zarówno w wymiarze politycznym i strategicznym, jak i operacyjnym i taktycznym. Wojna nie była niemożliwa przed 24 lutego, ale z pewnością była postrzegana na Zachodzie jako nieprawdopodobna z perspektywy racjonalnej analizy kosztów i korzyści². Moskwa używa siły, aby realizować swoje cele. Konfrontacja między Rosją a zbiorowym Zachodem będzie prawdopodobnie jedną z głównych cech agendy międzynarodowej w nadchodzących dziesięcioleciach. Kreml publicznie dąży do zabezpieczenia „uprawnionych” stref wpływów dla Rosji, zniszczenia architektury euroatlantyckiej i zapewnienia sobie prawa do głosu we wszystkich głównych kwestiach międzynarodowych. Obecny kryzys obejmuje nie tylko samą Ukrainę i jej ewentualne członkostwo w NATO. Chodzi o przyszłość europejskiego porządku powstałego po zimnej wojnie. Celem Władimira Putina jest ograniczenie możliwości wyboru własnej drogi rozwoju przez Ukrainę i inne kraje Europy Wschodniej, a tym samym zmiana sytuacji w Europie Wschodniej na swoją korzyść. On chce cofnąć zegar do końca lat 90., do czasu pierwszej ekspansji NATO na wschód, kosztem Polski, Węgier i Czech.

Z kryzysu gruzińskiego w 2008 roku i kryzysu ukraińskiego w 2014 roku wyciągnięto wnioski, przede wszystkim dotyczące tego, że reakcja międzynarodowa musi być zdecydowana i jednomyślna w obliczu rosyjskiej agresji. W związku z globalną uwagą skupioną na rosyjskiej inwazji na Ukrainę Europa ponownie, po zakończeniu II wojny światowej, stała się głównym punktem zapalnym. Sojusz transatlantycki zjednoczył się w obliczu inwazji Rosji na Ukrainę³. Zachodnie wsparcie dla Ukrainy przyszło w postaci sprzętu obronnego i wywiadu. Kraje zachodnie również przyjęły setki tysięcy ukraińskich uchodźców⁴.

Świat jest coraz bardziej chaotyczny i nieprzewidywalny, a zdolność państw do zarządzania ryzykiem związanym z rosnącą przyszłą niepewnością jest zagrożona. Obecnie państwa znajdują się w obliczu szerszej gamy zagrożeń niż w poprzednich

¹ T. Сидорук (2022, 23 lutego). *На порозі нової системи безпеки. Що може змінитися у світі після наступу Путіна*. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/02/23/7134471/> [dostęp 22.03.2023].

² T. Tardy (2022). *Ukraine, NATO, and the Madrid Strategic Concep*. W T. Tardy (red.), *War in Europe: preliminary lessons. NDC Research Papers Series*. NATO Defense College, Research Division NATO Defense College. Rome, s. 13.

³ Ch. Zhao, A. Raffa (2022, 8 maja). *U.S. unveils additional sanctions targeting Russian media, financing and elites*. <https://www.nbcnews.com/politics/white-house/us-unveils-additional-sanctions-targeting-russian-media-financing-elite-rcna27780> [dostęp 25.05.2023].

⁴ A. Kumar Sen (2022, 11 maja). *Estonia's ex-president Kaljulaid: The future of the free world is at stake in Ukraine. Kersti Kaljulaid urges West to enhance support for Ukraine, maintain sanctions pressure on Russia*. <https://www.usip.org/publications/2022/05/estonias-ex-president-kaljulaid-future-free-world-stake-ukraine> [dostęp 25.05.2023].

dekadach. Zagrożenia te stały się bardziej złożone, wzajemnie powiązane i ściśle połączone z szybkim postępem technologicznym, który stanowi zarówno zagrożenie dla państwa, jak i środek ochrony naszego bezpieczeństwa narodowego.

W obecnej sytuacji trudno znaleźć konflikt, który nie znajduje się w szarej strefie. Aneksja Krymu przez Rosję i wojna na wschodniej Ukrainie; samowolna barbarzyńska kontrola Państwa Islamskiego nad kluczowymi częściami Iraku i Syrii (2014–2017); Chińska rywalizacja na spornych rafach na Morzu Południowochińskim; terroryzm Boko Haram w Nigerii etc. – to tylko niektóre z najnowszych przykładów. Te konflikty w szarej strefie obejmują rywalizację o zasoby; radykalne zmiany demograficzne; wzrost nadmorskich megamiast w krajach rozwijających się; coraz bardziej widoczną korupcję; zmieniający się klimat oraz szybki postęp technologiczny i łączność informacyjną. Podmioty na całym świecie opracowują nowe podejścia do konfliktu w sposób, który ma na celu zmniejszenie przewagi silniejszych przeciwników wojskowych.

Definicja szarej strefy

Definicja szarej strefy jest niedoskonała i nie w pełni uzgodniona. Jednak ważniejsza od tego jest praca nad problemem – zwłaszcza w przypadku, gdy rozpatrywane zjawisko stwarza realne i bezpośrednie wyzwania dla międzynarodowego porządku. Podatność na zagrożenia wzrosła wraz z globalizacją handlu i rynków kapitałowych, a także rozprzestrzenieniem się Internetu i mediów społecznościowych.

Jest wiele miejsca na krytykę szarej strefy jako kolejnego synonimu wojny hybrydowej, wojny nieliniowej, wojny czwartej generacji, wojny niekonwencjonalnej, wojny zastępczej i tak dalej⁵. W przeciwieństwie do tego, co twierdzą sceptycy, szara strefa nie jest złudzeniem i jest czymś więcej niż nowym hasłem. Koncepcja szarej strefy na pierwszy rzut oka może wydawać się stosunkowo prosta. Ale po bliższym przyjrzeniu się jest ona pełna złożoności i sprzeczności.

Termin szare wojny służy do odróżnienia nowoczesnych wojen od tradycyjnych lub konwencjonalnych rodzajów konfliktów zbrojnych. Nadmierne wykorzystanie dodatkowych terminów do opisu obecnych konfliktów oraz ich obsesyjne powtarzanie sprawia, że niektórzy eksperci wątpią, czy warto w ogóle mówić o pojawieniu się nowych form walki. Jest to kolejny przykład powtarzającego się problemu strategów wojskowych i cywilnych analityków wymyślających nową terminologię w celu zastąpienia zapomnianych, ale być może bardziej spójnych koncepcji. Wojny w szarej strefie wydają się być połączeniem kilku koncepcji, ale w nowym wydaniu. I czy nie będzie bardziej poprawne analizować nowe konflikty w kontekście zastosowania klasycznych siłowych narzędzi i strategii, których skuteczność jest wzmocniona wykorzystaniem zaawansowanych technologii w połączeniu ze świadomym wykorzystaniem luk w strukturach bezpieczeństwa zachodniego świata⁶. Z drugiej strony faktem jest, że nowoczesne formy

⁵ A. Elkus (2015, 15 grudnia). *50 shades of gray: Why the gray wars concept lacks strategic sense*. War on the Rocks, <https://warontherocks.com/2015/12/50-shades-of-gray-why-the-gray-wars-conceptlacks-strategic-sense/> [dostęp 13.02.2023].

⁶ J.W. Matisek (2017). *Shades of gray deterrence: Issues of fighting in the grey zone*. „Journal of Strategic Security”, 10(3), 1–26.

prowadzenia wojny generują znaczną liczbę nowych wojskowych, prawnych, a także społecznych, moralnych i innych problemów wymagających pilnego rozwiązania.

Koncepcje wojen/konfliktów w szarej strefie – jako nowych zjawisk w teorii stosunków międzynarodowych – są przedmiotem uwagi we współczesnych badaniach analityków strategicznych, w szczególności amerykańskich (Hel Brands, Adam Elkus itp.). Definicja wojny w szarej strefie amerykańskich politologów w ogólnym zarysie pokrywa się z definicjami wojny hybrydowej, a w szczególności wojny Federacji Rosyjskiej z Ukrainą, innych badaczy.

Z drugiej strony, wojna ta wykazuje zróżnicowanie w niektórych obszarach, co stanowi podstawę do zastosowania koncepcji wojny w szarej strefie. Przykłady istniejących rzeczywistych i urojonych szarych stref, takich jak rzeczywistość istnienia i strefy ciszy, mogą być wykorzystane do zbadania cech ilościowych i jakościowych, co umożliwi określenie stopnia wykorzystania szarej strefy przez państwo jako obiektu agresji. Jednakże jest to kwestia skomplikowana i wymaga dogłębnego zbadania. Świat zachodni, NATO i Ukraina są przekonani o niemożliwości rozwiązywania wojny/konfliktu w szarej strefie metodami „szarymi”.

Problematyczna niejasność i brak sprecyzowania natury współczesnych konfliktów znajduje odzwierciedlenie w dużej liczbie terminologicznych definicji dla szerokiego zakresu zjawisk⁷, zwłaszcza jeśli chodzi o odróżnienie dzisiejszych szarych wojen od wojen starszych, nie-szarych. Po drugie, wiele przykładów, które teorie szarych wojen wymieniają jako nowości, są w rzeczywistości dość stare. Na przykład Rosja jest zaangażowana w szarą strefę bojową, ponieważ działa ona na granicy między tym, co widzimy jako wojnę, a tym, co przestrzegamy jako pokój.

W zachodniej myśli teoretycznej istnieje niejednoznaczność definicji wojny/konfliktu w szarej strefie (*gray wars*). Termin ten po raz pierwszy pojawił się w *Quadrennial Defense Review* (przegląd strategii i priorytetów Departamentu Obrony USA) w 2010 roku w odniesieniu do zdolności pomocy w zakresie bezpieczeństwa, kiedy „przyszły krajobraz strategiczny będzie coraz częściej stawiał czoła wyzwaniom w niejasnym, szarym obszarze, będącym nie w pełni wojną ani w pełni pokojem”⁸. W raporcie stwierdzono, że szara strefa wymaga kompetentnych partnerów zagranicznych, gdy Stany Zjednoczone nie są w stanie samodzielnie stawić czoła agresji. Raport zauważa ponadto, że „podział na obronę, dyplomację i rozwój po prostu nie istnieje” oraz że Departament Obrony wymaga od innych amerykańskich agencji cywilnych odpowiedniego reagowania na zagrożenie szarej strefy⁹.

Wojny w szarej strefie nie są nowe, ale uwypukliły niedociągnięcia w sposobie myślenia Zachodu o wojnie i strategii. Państwa demokratyczne muszą temu przeciwdziałać, odrzucając ramy, w których nie dochodzi do rozróżnienia działań wojskowych i dyplomatycznych, konfliktu i pokoju, a zamiast tego przeciwstawiać się tym

⁷ O. Wasiuta (2016). *Geneza pojęcia i zmiany podejścia do wojny hybrydowej w zachodnim dyskursie politycznym i wojskowym*. „Przegląd Geopolityczny”, 17, 26–40.

⁸ Departament Obrony USA (2010, luty). „Quadrennial Defense Review”. <https://archive.defense.gov/qdr/QDR%20as%20of%2029JAN10%201600.pdf> [dostęp 13.02.2023], s. 73.

⁹ *Ibidem*, s. 74.

zagrożeniom za pomocą spójnej, całościowej strategii NATO. Koncepcja wojny w szarej strefie po prostu rzuca nowe światło na starsze i lepiej rozumiane koncepcje z nauk politycznych, historii wojskowości i teorii strategicznej na temat tego, w jaki sposób aktorzy realizują cele strategiczne pod przymusem.

Najważniejsze cechy szarej strefy zostały opisane przez Michaela Mazarra¹⁰ dla Army War College, który podkreślił, że szara strefa obejmuje użycie niekonwencjonalnej siły „od cyberataków przez kampanie informacyjne po dyplomację energetyczną” w celu uzyskania przewagi nad innymi podmiotami międzynarodowymi¹¹. Według Mazarra konflikty w szarej strefie to takie konflikty, w których przeciwnik bierze udział, ale stopniowo szuka modyfikacji wybranych komponentów systemu międzynarodowego, używając „twardej” i „miękkiej” siły, często w niekonwencjonalny sposób, co utrudnia odpowiednią reakcję społeczności międzynarodowej¹². Działania te są prowadzone przez „rewizjonistyczne” państwa starające się sprawować kontrolę bez eskalacji konfliktów do poziomu, który wymagałby międzynarodowej interwencji, mimo że cel kampanii byłby nie do zaakceptowania z perspektywy społeczności międzynarodowej. Co ważne, działania te są „zdecydowanymi i celowymi” wysiłkami zmierzającymi do osiągnięcia celów politycznych i strategicznych, wykorzystującymi stopniową eskalację, a nie bezpośredni konflikt zbrojny¹³. Ponadto, jak uważa Antulio Echevarria II, celowo pozostają one poniżej progu reakcji militarnej (takiej jak uruchomienie art. 5 traktatu NATO lub Rady Bezpieczeństwa ONZ), wykorzystując „koncepcję Zachodu i jego niechęć do konfliktu zbrojnego”. Jednocześnie cele te są podobne do wojennych¹⁴.

Zatem wojnę w szarej strefie najlepiej zdefiniować jako wojnę, w której agresor angażuje się w działania polityczne, obchodząc tradycyjne normy i obowiązki prawa konfliktów zbrojnych w pogoni za politycznymi celami strategicznymi (np. zmiana rządu w wybranym państwie), które są trudne do osiągnięcia przy wykorzystaniu klasycznych form działania. Społeczność międzynarodowa lub podmiot polityczny zwykle ma trudności z konfrontacją i ograniczeniem działania agresorów, ponieważ nie może odpowiednio rozlokować należnych zasobów, w tym wojskowych, i/lub dlatego, że nie może skutecznie przeciwdziałać agresorowi, który celowo unika bezpośredniej konfrontacji. Tymi agresorami mogą być aktorzy państwowi lub niepaństwowi, prowadzący

¹⁰ Michael J. Mazarr jest p.o. dyrektora programu strategii, doktryny i zasobów RAND Arroyo Center oraz politologiem w RAND Corporation.

¹¹ M.J. Mazarr (2015, grudzień). *Mastering the gray zone: Understanding a changing era of conflict*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. United States Army War College Press. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB1303.pdf> [dostęp 13.02.2023], s. 2.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, s. 1, 11–13.

¹⁴ Antulio J. Echevarria II (2016, kwiecień). *Operating in the gray zone: An alternative paradigm for U.S. military strategy*. Strategic Studies Institute and U.S. War College Press. <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1424&context=monographs> [dostęp 14.02.2024], s. 12–13

subtelną wojnę, w której kontrolują narracje informacyjną i prowadzą wojnę w taki sposób, aby uniemożliwić państwu obronę własnych wartości¹⁵.

Badacze zajmujący się wojnami czwartego pokolenia dyskutują o przydatności koncepcji szarej strefy opisanej przez Mazarra. Wykładowca na Uniwersytecie George'a Masona Adam Elkus wskazuje na niejasność definicji samej szarej strefy, krytykując tych, którzy twierdzą, że ta taktyczna zmiana dokonana przez takich aktorów jak Rosja i Chiny stanowi nową metodę walki¹⁶. Szare wojny, jak podkreślił Eric Olson (były dowódca amerykańskiego dowództwa operacji specjalnych), to wojny, w których grupy lub podmioty „dążą do zabezpieczenia swoich celów przy jednoczesnym zminimalizowaniu zakresu i skali rzeczywistej walki (...). Mamy do czynienia z dwuznacznością co do charakteru konfliktu, zaangażowanych stron oraz zasadności roszczeń prawnych i politycznych. Konflikty te są sprzeczne z naszymi »tradycyjnymi« poglądami na wojnę”¹⁷.

Adam Elkus kwestionuje także użyteczność koncepcji „szarych wojen”, które obejmują zarówno taktykę wysiłków Putina zmierzających do destabilizacji Ukrainy, jak i Chin mających na celu przejęcie kontroli nad Morzem Południowochińskim, łączą się również z wojnami prowadzonymi przez grupy w Syrii, Iraku i Nigerii przeciwko ich rządowi, a także innymi rywalizującymi ze sobą frakcjami. Ponadto, zdaniem Elkusa, koncepcja jest wadliwa z powodu niemożności odróżnienia „nowej” taktyki od poprzednich wojen o ograniczonych celach i środkach. Ponadto zauważa on, że polityczne i strategiczne implikacje od dawna wpływają na chęć zaangażowania się w to, co Clausewitz określa mianem „wojny absolutnej”¹⁸.

W odpowiedzi na krytykę Mazarr przyznaje Elkusowi rację, stwierdzając, że koncepcja jest niejasna i że idea ograniczonej wojny nie jest niczym nowym, ale utrzymuje, że szara strefa pozostaje możliwym do zidentyfikowania wysiłkiem przeciwników polegającym na wywieraniu wpływu na przestrzeń zajmowaną przez tradycyjne dyplomatyczne i wojskowe metody realizacji interesów narodowych¹⁹.

To właśnie te niezauważone różnice między metodami dyplomatycznymi i wojskowymi stanowią o niebezpieczeństwie w koncepcji konfliktu w szarej strefie Mazarra, i jest to błąd odnotowany przez Elkusa i Franka G. Hoffmana²⁰. Ta luka między dyplomacją a siłą militarną nie zakłada, że przeciwnicy tacy jak Chiny i Rosja nie rozróżniają tych dwóch stref w swojej koncepcji strategii i realizacji celów w systemie międzynarodowym. Elkus pisze, że jest ona „wynalazkiem zachodnim”, który nie jest

¹⁵ D. Galula (2006). *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*. Praeger Security International. Westport, CT, s. 47–59.

¹⁶ A. Elkus (2015, 15 grudnia). *50 shades of gray... op. cit.*

¹⁷ E. Olson (2015). *America's not ready for today's gray wars*. <https://www.defenseone.com/ideas/2015/12/americas-not-ready-todays-gray-wars/124381/> [dostęp 13.02.2023].

¹⁸ A. Elkus (2015, 15 grudnia). *50 shades of gray... Op. cit.*

¹⁹ M.J. Mazarr (2015, 22 grudnia). *Struggle in the gray zone and world order*. <https://warontherocks.com/2015/12/struggle-in-the-gray-zone-and-world-order/> [dostęp 10.02.2023].

²⁰ A. Elkus (2015, 30 grudnia). *Abandon all hope, ye who enter here: You cannot save the gray zone concept*. War on the Rocks. <http://warontherocks.com/2015/12/abandon-all-hope-ye-who-enter-here-you-cannot-save-the-gray-zone-concept/> [dostęp 12.02.2023].

rozpatrywany przez państwa, jak twierdzi Mazarr, w pierwszej kolejności prowadzące konflikty w szarej strefie²¹. Hoffman natomiast podkreśla, że Stany Zjednoczone wiele tracą z powodu „kultury strategicznej” nierozpoznającej „wielu różnych form, jakie może przybierać ludzki konflikt”²².

Według Hoffmana to niedociągnięcie ma trzy konsekwencje dla USA: Stany Zjednoczone mają nieuzasadnione polityczne i społeczne oczekiwania co do sukcesu, uproszczone pojmowanie skuteczności zastosowania siły militarnej i „nawne” spojrzenie na obu przeciwników oraz ogólny kontekst konfliktu międzynarodowego²³.

Mazarr słusznie podkreśla, że aktorzy tacy jak Rosja czy Chiny celowo prowadzą kampanię, aby osiągnąć swoje interesy, ale wyznacza ramy dla analizy tych zagrożeń, oddzielając wysiłki pokojowe od konfliktu. Zamiast stosować metody wojskowe i dyplomatyczne lub próbować wykorzystywać lukę między nimi, Rosja i Chiny z powodzeniem wykorzystują wszystkie aspekty potęgi narodowej w swojej koncepcji strategii.

Mazarr twierdzi, że kampanie w szarej strefie są wyraźne, nowatorskie i wyjątkowo niebezpieczne, ponieważ łączą zintegrowane kampanie, aby osiągnąć cele w sposób stopniowy, z wykorzystaniem narzędzi niewojskowych i quasi-wojskowych, pozostając poniżej progu odwetu wroga. Wykorzystując konflikt w szarej strefie, przeciwnicy, którzy chcą osiągnąć swoje cele, będą próbować to zrobić w taki sposób, aby:

- nie spotkać się z odwetem;
- opierać się na narzędziach niemilitarnych i/lub quasi-wojskowych;
- prowadzić konflikt o charakterze stopniowym;
- łączyć różne wysiłki²⁴.

W latach trzydziestych Niemcy wykorzystały staranne połączenie zintegrowanych narzędzi niewojskowych i quasi-wojskowych, aby stopniowo realizować kampanię zdominowania Europy, pozostając poniżej progu odwetu francusko-brytyjskiego.

Zespół badawczy RAND²⁵ w swoim raporcie z 2019 roku podkreśla, że wojny i konflikty w szarej strefie istnieją i ewoluują²⁶. Rosja stosuje taktykę szarej strefy w całej Europie, ale jej interesy w różnych państwach są odmienne, a zdolność do skutecznego

²¹ *Ibidem*.

²² F.G. Hoffman (2016). *The contemporary spectrum of conflict: Protracted, gray zone, ambiguous, and hybrid modes of war*. W D.L. Wood (red.), *2016 Index of US Military Strength 2015. Assessing America's Ability to Provide for the Common Defense*. The Heritage Foundation. Washington, DC. https://s3.amazonaws.com/ims-2016/PDF/2016_Index_of_US_Military_Strength_FULLL.pdf [dostęp 13.02.2023], s. 25.

²³ *Ibidem*.

²⁴ M.J. Mazarr (2015, 22 grudnia). *Struggle.... Op. cit.*

²⁵ RAND Corporation jest organizacją badawczą, która opracowuje rozwiązania problemów związanych z polityką publiczną, aby pomóc społecznościom na całym świecie być bezpieczniejszymi, zdrowszymi i zamożniejszymi. RAND jest organizacją non-profit, bezstronną i zaangażowaną w interes publiczny, zob. <https://www.rand.org/> [dostęp 13.02.2023].

²⁶ S.L. Pettyjohn, B. Wasser (2019). *Competing in the Gray Zone Russian Tactics and Western Responses*. RAND Corporation. Santa Monica, Calif.

osiągania swoich celów w dużej mierze zależy od wrażliwości kraju docelowego²⁷. Taktyka szarej strefy często działa najlepiej, gdy zaostrza istniejące wcześniej napięcia. Podatność dzieli się na dwie różne, ale nie wzajemnie wyłączone kategorie: kruchość i polaryzacja państwa oraz cechy charakterystyczne, które zapewniają Rosji wpływ na rząd i społeczeństwo. Państwa niestabilne szybciej poddają się wpływowi, ponieważ cierpią z powodu zgubnych czynników, takich jak: korupcja, ubóstwo, podziały polityczne, etniczne lub niektóre ich kombinacje, mogące być wykorzystane przez taktykę szarej strefy Moskwy dla stworzenia niestabilności²⁸. Autorzy raportu podkreślają, że najbardziej podatne na rosyjskie wpływy są Bałkany, najmniej Europa Zachodnia i Środkowa, a najlepiej przygotowane do przeciwdziałania taktykom rosyjskiej szarej strefy są organizacje obywatelskie, a nie militarne.

Podsumowując wszystkie wyżej wymienione definicje, wojny/konflikty w szarej strefie to wojny, w których grupy lub podmioty starają się zabezpieczyć swoje cele, jednocześnie minimalizując zakres i skalę rzeczywistej walki. Nie jest to żadna egzotyczna, nowa strategia. Jak zauważył jeden z czołowych rosyjskich ekspertów przyszlých wojen, Igor Popow „(...) wojny były modyfikowane w ciągu wieków: na początku prowadzono je o mamuta – by go zjeść, następnie o złoto i niewolników, o terytorium, czy o zasoby naturalne. Teraz toczą się o świadomość ludzi, o pełne mentalne i psychiczne podporządkowanie ludzi (...) Aby odebrać cudze ziemi lub bogactwo, przemoc wojskowa jest konieczna. Jednak aby zmienić świadomość ludzi, nie trzeba ich bić, a tym bardziej nie ma sensu ich zabijać. Gdy to zrozumiemy, stanie się jasne, że wojna nie zawsze może być postrzegana jako działanie wojskowe. Pojęcie wojny bardzo się zmienia”²⁹.

Szara strefa opisuje zestaw działań zachodzących pomiędzy pokojem (lub współpracą) a wojną (lub konfliktem zbrojnym). Wpisuje się w to wiele aktywności – od działalności gospodarczej, operacji wywierania wpływu i cyberataków po operacje najemników, zabójstwa i kampanie dezinformacyjne. Ogólnie rzecz biorąc, działania w szarej strefie są uważane za kampanie stopniowe prowadzone przez podmioty państwowe i niepaństwowe, które łączą narzędzia pozamilitarne i quasi-wojskowe oraz nie przekraczają progu konfliktu zbrojnego. Mają na celu udaremnienie, destabilizację, osłabienie lub zaatakowanie przeciwnika i często są dostosowane do słabości państwa docelowego. Chociaż działania w szarej strefie nie są niczym nowym, pojawienie się nowych technologii zapewniło państwom więcej narzędzi do działania i uniknięcia jasnej kategoryzacji³⁰.

²⁷ G.F. Treverton, A. Thvedt, A.R. Chen, K. Lee, M. McCue (2018). *Addressing Hybrid Threats*. Swedish Defence University, Center for Asymmetric Threat Studies, European Center of Excellence for Countering Hybrid Threats. Stockholm, s. 63.

²⁸ S.L. Pettyjohn, B. Wasser (2019). *Op. cit.*, s. 35.

²⁹ И. Попов (2012). *Мы думаем, что сейчас в состоянии мира живем. Но, может, мы заблуждаемся?* <http://hvylya.net/interview/geopolitics2/myi-dumaem-chto-seychas-v-sostoyanii-mira-zhivem-no-mozhet-myi-zabluzhdaemsya.html>; <http://milresource.ru/Na-Voine.html> [dostęp 11.02.2023].

³⁰ C.G. Starling, A. Iyer, R. Gieslera (2022, 23 lutego). *Today's wars are fought in the „gray zone”. Here's everything you need to know about it.* <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/>

Polityczny kontekst wojny zawsze wiąże się z pewnym stopniem minimalizacji zakresu i skali walki. Na przykład Stany Zjednoczone nie trafiły na chiński kontynent w wojnie koreańskiej, a Wielka Brytania opuściła Argentynę bez szwanku w wojnie o Falklandy. W wojnie w Zatoce Perskiej w 1991 roku USA ograniczyły zakres i skalę walki. Wreszcie w wielu wczesnych wojnach XX wieku zdecydowana walka była ograniczona politycznymi i logistycznymi problemami. Z pewnością nie wszystkie z nich oznaczają szare wojny.

Konflikt w szarej strefie najlepiej rozumieć jako działania, które mają charakter przymusowy i agresywny, ale zostały specjalnie zaprojektowane, aby pozostać poniżej progu konwencjonalnego konfliktu zbrojnego i otwartej wojny międzypaństwowej. Wojnę w szarej strefie wykorzystują głównie te państwa, które starają się modyfikować istniejące środowisko międzynarodowe, a celem jest czerpanie zysków, czy to terytorialnych, czy gospodarczych, które zwykle wiążą się ze zwycięstwem w wojnie. Dane państwa, wykorzystując szarą strefę, mają na celu osiągnięcie tych zysków bez eskalacji konfliktu zbrojnego i jawnej wojny, bez przekraczania ustalonych czerwonych linii, a tym samym bez narażania się na kary za strony społeczeństwa międzynarodowego i na ryzyko, które może przynieść taka eskalacja.

Wyzwania w szarej strefie są zatem z natury niejednoznaczne. Są to niekonwencjonalne taktyki, od cyberataków przez propagandę i wojnę polityczną po przymus gospodarczy i sabotaż, sponsorowanie uzbrojonych bojowników, separatystów etc. Te taktyki z kolei często owiane są dezinformacją i oszustwem i prowadzone są w sposób, który utrudnia podjęcie odpowiedniej decyzji. Innymi słowy, wyzwania w szarej strefie są niejednoznaczne i zwykle mają charakter narastającej agresji. Oparte są na przymusie, który w różnym stopniu jest ukryty. W związku z tym konflikt w szarej strefie jest wystarczająco realny i powszechny w obecnym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego.

W agresywnych ruchach podjętych w ostatnich latach przez Moskwę w Ukrainie i przez Pekin na południu Morza Chińskiego brak było przesłanek prawnych dla militarnej odpowiedzi ze strony Zachodu. Stąd tendencja do odwoływania się do takich wrogich działań, jak wojny w szarej strefie, to znaczy do użycia wojska w konflikcie, który nie jest rzeczywistą wojną, ale zdecydowanie nie kwalifikuje się jako pokój. Moskwie i Pekinowi udało się wykorzystać tę strefę niejednoznaczności, aby zrealizować cele podobne do wojennych, ale bez ogłaszania wojny. Działania rosyjskie i chińskie pokazały zmianę strategii władzy w obrębie ich stref wpływów. Zmienione taktyki, mniej jawne niż konwencjonalne siły zbrojne i bardziej agresywne i asertywne niż zwykłe stosunki dyplomatyczne, stanowią deklarowaną szarą strefę między wojną a pokojem. Działania rządów Chin i Rosji zawierają kompleksową myśl strategiczną³¹.

Wojny i konflikty geopolityczne XXI wieku wymagają nowych środków szkolenia, organizacji i doktryny wojskowej. Jak podkreślają stratedzy amerykańscy, koncepcja

new-atlanticist/todays-wars-are-fought-in-the-gray-zone-heres-everything-you-need-to-know-about-it/ [dostęp 5.09.2023].

³¹ N.M. Hermberg (2018), *The danger of the gray zone: Flawed responses to emerging unconventional threats*. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-danger-of-the-gray-zone-flawed-responses-to-emerging-unconventional-threats> [dostęp 13.02.2023].

szarych wojen nie ma podstawowego znaczenia strategicznego i jest niespójna, ale używa się jej dla odróżnienia współczesnych praktyk prowadzenie wojny od tak zwanych wojen tradycyjnych³². Nie jest to jednak największa wada koncepcji szarych wojen. Jest to kolejny przykład powtarzającego się problemu strategów wojskowych i cywilnych analityków wymyślających nową terminologię, aby zastąpić zapomniane, ale być może bardziej spójne pojęcia. Wojna w szarych strefach wydaje się być połączeniem dwóch bardzo dobrze znanych koncepcji strategii militarnej i nauk politycznych: ograniczonych wojen i komplikacji.

Działalność Rosji i Chin w szarej strefie

Można argumentować, że działalność w szarej strefie zawsze była cechą rywalizacji wielkich mocarstw. Wojny zastępcze, destabilizujące powstania, wojny prawne (łamanie prawa) i wojny informacyjne – prowadzone zarówno przez przeciwników, jak i sojuszników – były cechą konfliktów od tysiącleci. Jednak koszt konfliktu konwencjonalnego w epoce nuklearnej stał się zbyt wysoki, a ryzyko eskalacji zbyt duże. W rezultacie państwa starają się osiągać swoje cele narodowe poprzez agresję prowadzoną w ukryciu lub z niejawnym przypisaniem albo uzasadnieniem, aby osiągnąć swoje cele.

Podczas gdy Stany Zjednoczone przez ponad dwadzieścia lat skupiały się na swojej konwencjonalnej potędze, Rosja i Chiny okupowały szarą strefę, w której mogą wywierać presję, nacisk, destabilizować i atakować Stany Zjednoczone i ich sojuszników bez ryzyka eskalacji w ramach konwencjonalnych stosunków.

Zarówno Chiny, jak i Rosja faktycznie oskarżają Stany Zjednoczone o angażowanie się w szarą strefę, np. podżeganie do „kolorowych” rewolucji w Gruzji, Ukrainie i Kirgistanie. W rzeczywistości państwa te podjęły wszelkie kroki, aby w bezprecedensowym stopniu wzmocnić swoje interesy narodowe przed zakładaną ingerencją Stanów Zjednoczonych w szarą strefę. Na przykład udoskonalili swoją zdolność kształtowania postrzegania w społeczeństwie poprzez manipulację mediami społecznościowymi, cenzurę i absolutną kontrolę nad popularnymi mediami. Dzięki temu ich krajowe operacje dezinformacji i wywieranie wpływu mogą swobodnie i bezkarnie atakować zachodnich odbiorców. Rezultatem jest asymetryczna przewaga w wojnie informacyjnej, która ma charakter globalny i ma strategiczne znaczenie³³.

Autokracje zwykle uzyskują przewagę w szarej strefie na dwa sposoby. Po pierwsze, natura ich scentralizowanych systemów pozwala im zgromadzić zasoby całego państwa i całego społeczeństwa do wykonywania operacji. Po drugie, otwartość demokracji i często rozproszony charakter władzy mogą sprawić, że będą one bardziej podatne na działania w szarej strefie i mniej skuteczne w doborze odpowiednich reakcji krajowych. Chociaż państwa europejskie czy USA radzą sobie lepiej w niektórych obszarach, np. w cyberprzestrzeni, pozostają w tyle np. w dziedzinie informacji. Dzieje się tak dlatego, że Rosja, Chiny i inni aktorzy zakorzenili taktykę szarej strefy w swoich doktrynach,

³² O. Wasiuta (2021). *Wojny w szarej strefie*, [w:] O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia Bezpieczeństwa*. T.4, Libron. Kraków, s. 643–655.

³³ C.G. Starling, A. Iyer, R. Gieslera (2022, 23 lutego). *Op. cit.*

podczas gdy wielu demokracjom nie udało się nawet zbudować konsensusu wokół tych koncepcji – nie mówiąc już o włączeniu ich do swoich strategii bezpieczeństwa, mimo że dysponowały narzędziami, aby to zrobić³⁴.

Podejście Rosji do współczesnego konfliktu ewoluowało z koncepcji konwencjonalnych, deklarowanych wojen do konfliktu, który łączy działania militarne i niemilitarne i który jest zdominowany przez małe, skoncentrowane siły oraz znajduje się pod silnym wpływem czynników politycznych, gospodarczych, kulturalnych i innych niemilitarnych³⁵. Zgodnie z koncepcją współczesnej wojny Walerija Gierasimowa konflikt zdominowany jest przez „inteligencję i dominację przestrzeni informacyjnej” przy niewielkim rozróżnieniu poziomów wojny lub działań ofensywnych i obronnych, a środki militarne i niemilitarne są ze sobą powiązane, gdy konflikt przenosi się z ukrycia do faz eskalacji, które przygotowują pole bitwy do kryzysu, rozwiązania i przywrócenia faz pokoju³⁶. Dyplomacja, przymus gospodarczy i polityczny, wywiad i tajne działania oraz siła militarna są wykorzystywane jako narzędzia do systematycznego osiągnięcia celów narodowych Rosji.

Działania Rosji na Krymie i we wschodniej Ukrainie stanowią wyraźny przykład modelu Gierasimowa i rosyjskiego podejścia do konfliktu poza konwencjonalnymi siłami zbrojnymi. Rosja miała liczne powody do interwencji na Ukrainie po protestach w Euromajdanie i obaleniu prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza. Można tutaj wymienić choćby łagodzenie zamieszek wewnętrznych w Rosji, ograniczanie i utrudnianie ekspansji NATO i UE, utrzymanie geostrategicznej kontroli nad Morzem Czarnym, wzmacnianie i ochronę strefy wpływu we wschodniej Europie oraz włączenie etnicznych Rosjan i byłych radzieckich obywateli do Federacji Rosyjskiej. W związku z tym Rosja przygotowała nowoczesne pole bitwy poprzez wywieranie nacisków politycznych i gospodarczych na Ukrainę. Władimir Putin zaoferował 15 miliardów dolarów pożyczki na rosyjski gaz w celu stłumienia protestów i popchnięcia Ukrainy w kierunku przystąpienia do Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej³⁷. Zarówno na Krymie, jak i we wschodniej Ukrainie Rosja popierała protesty polityczne przeciwko prozachodniemu kursowi Ukrainy, wspierała separatystów, zastępowała ukraińskie programy telewizyjne rosyjskimi, wykorzystywała rosyjskie siły specjalne do walki z ukraińskim wojskiem i próbowała odciąć dostęp Ukrainy do rosyjskiego eksportu gazu ziemnego w celu destabilizacji wschodniej Ukrainy i osłabienia Kijowa w walce z ruchami secesjonistycznymi³⁸. Oczywiście jest, że przez trwającą wojnę rosyjsko-ukraińską Rosja

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ O. Wasiuta, S. Wasiuta (2017). *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie*. Wydawnictwo Arcana. Kraków, s. 142–160; O. Wasiuta, S. Wasiuta (2016). *Militarne i niemilitarne metody prowadzenia wojny hybrydowej Rosji przeciwko Ukrainie*. „Visnyk Lvivs'kogo universytetu. Seria miżnarodni vidnosny”, 39, 3–17.

³⁶ United States Army Special Operations Command (2015, czerwiec). *Little Green Men: Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014*. United States Army Special Operations Command. <https://info.publicintelligence.net/USASOC-LittleGreenMen.pdf> [dostęp 13.02.2023], s. 17.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ O. Wasiuta, S. Wasiuta (2017). *Wojna hybrydowa.... Op. cit.*, s. 147–148.

skutecznie korzysta z narzędzi ekonomicznych, politycznych i wojskowych, zarówno w sposób ukryty, jak i jawny, aby realizować swoje interesy. Szara strefa, a nie odrębna strefa między dyplomacją a siłą militarną, była i jest w rzeczywistości skutecznym zastosowaniem wszystkich metod dostępnych do osiągnięcia konkretnych celów w Ukrainie.

Chińskie podejście do strategii pozwala w podobny sposób uniknąć ograniczeń w rozdzielaniu konfliktów między dyplomacją a wojną. W 1999 r. Qiao Lian i Wang Xiangsui opublikowali monografię *Unrestricted Warfare*³⁹, zalecając skuteczną strategię przeciwdziałania amerykańskim zdolnościom wojskowym i gospodarczym oraz rozwijania chińskich interesów narodowych. W książce sformułowano osiem zasad, które mają prowadzić kraje takie jak Chiny, w dążeniu do osiągnięcia interesów narodowych w erze dominacji amerykańskiej: wielokierunkowość, synchronizacja, ograniczone cele, nieograniczone środki, asymetria, minimalne straty, koordynacja wielowymiarowa oraz dostosowanie i kontrola całego procesu⁴⁰. Kilka z nich ma szczególne znaczenie dla zrozumienia chińskich koncepcji szarej strefy. Wielokierunkowość jest punktem wyjścia ideologii „wojny bez ograniczeń” i stanowi dla niej przykrywkę. Autorzy stwierdzają, że nie ma już różnicy między tym, czym jest, a tym, czym nie jest pole walki. Pole bitwy obejmuje obecnie nie tylko ziemię, morza, powietrze i przestrzeń kosmiczną, ale również przestrzeń społeczną, wojsko, politykę, ekonomię, kulturę i psychikę członków społeczeństwa przeciwnika. Różnorodne środki techniczne stosowane w nowoczesnej wojnie – w szczególności rozpowszechnianie informacji; zwiększona zdolność do transformacji pola walki; łączenie pól bitew oraz wprowadzanie różnych sił wojskowych i niemilitarnych na terytorium przeciwnika – mają równy udział w zwycięstwie w wojnie.

Synchronizacja oznacza, że działania krajowe zmierzające do osiągnięcia celów są prowadzone „w warunkach równoczesnego wystąpienia, równoczesnego działania i równoczesnej realizacji”⁴¹.

Wprowadzenie tych zasad w życie można zaobserwować w chińskich działaniach na Morzu Południowochińskim, gdzie Chińczycy dochodzili swoich praw terytorialnych, domagając się historycznej kontroli, a tym samym uzasadnionej suwerenności nad morzem i jego wyspami, w tym Pratas, Paracel, Macclesfield i Wyspami Spratly, również wykorzystywanymi przez regionalnych sąsiadów Chin⁴². Chiny próbowały uzasadnić te roszczenia na podstawie traktatów, takich jak Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza (UNCLOS), pomimo wielu zastrzeżeń prawnych do tej interpretacji wynikających z prawa międzynarodowego.

Chociaż Chinom nie udało się uzyskać międzynarodowego uznania swoich roszczeń terytorialnych w drodze procesów prawnych, nadal wywierają one nacisk poprzez gospodarcze wykorzystywanie obszarów, polityczne odrzucenie orzeczeń ONZ oraz

³⁹ L. Qiao, X. Wang (1999). *Unrestricted Warfare*. PLA Literature and Arts Publishing House. Beijing.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 205–206.

⁴¹ *Ibidem*, s. 207–208.

⁴² D.E. Wallace (2013). *An analysis of Chinese maritime claims in the South China Sea*. „Naval Law Review”, 143, 148–149.

wykorzystanie Marynarki Armii Ludowo-Wyzwoleńczej i tzw. Milicji Morskiej do wywierania presji na konkurujące podmioty regionalne i międzynarodowe.

Rosyjska strategia zmiany roszczeń terytorialnych w Ukrainie i chińskie konflikty na Morzu Południowochińskim stanowią połączenie wszystkich zasobów władzy państwowej i odmowę działań wyłącznie o charakterze dyplomatycznym lub wojskowym. Dyplomacja, presja ekonomiczna, tajne działania i siła militarna to elementy niszczenia istniejącego systemu międzynarodowego i osiągnięcia budzących zastrzeżenia celów bez interwencji innych zainteresowanych podmiotów. Zamiast wyjątkowej przestrzeni między pokojem a przemocą, między dyplomacją a siłą militarną, szara strefa powinna zostać scharakteryzowana jako odmowa podjęcia świadomej próby wykorzystania wszystkich metod siły przymusu w celu osiągnięcia własnych interesów narodowych. Wszystkie państwa dążące do zachowania istniejącego porządku międzynarodowego również muszą zareagować holistyczną i strategicznie rozsądną polityką przeciwdziałania agresji Rosji i Chin w szarej strefie.

Podsumowanie

W większości działań w szarej strefie przewagę zawsze osiąga ten, kto zrobi pierwszy ruch. Sztuczne wyspy zbudowane przez Chińczyków, na których obecnie znajdują się obiekty wojskowe i wywiadowcze, były łatwiejsze do pokonania, kiedy zaczęły się pojawiać. Kampaniom dezinformacyjnym łatwiej jest przeciwdziałać, gdy zostaną wykryte po raz pierwszy (i zanim opinie docelowych odbiorców zostaną ugruntowane).

W 2016 r. Army War College opublikował raport *Outplayed: Regaining Strategic Initiative in the Grey Zone* i wezwał Departament Obrony USA do kierowania rozwojem krajowej strategii zwalczania „konkurentów z szarej strefy”⁴³ oraz do przyjęcia strategii przeciwdziałania niekonwencjonalnej wojnie, obejmującej wiele metod szarej strefy stosowanych przez Rosję i Chiny⁴⁴. Army War College i Izba Reprezentantów wykazały, że Departament Obrony będzie pierwszą i potencjalnie jedyną agencją, której zadaniem będzie sformułowanie spójnej strategii reagowania na niekonwencjonalną agresję. Inne agencje rządowe mogą objąć szarą strefę i opracować własne środki walki z agresją w tym obszarze.

Państwa demokratyczne powinny szukać takiej strategii, która pozwoliłaby im wzmocnić instytucje międzynarodowe i wspierać stabilność zachodnich demokracji i dominujący na Zachodzie system, który Rosja i Chiny starają się zniszczyć. Nieuznanie prawdziwej natury szarej strefy umożliwi podmiotom takim jak Rosja i Chiny wykorzystywanie obecnej niechęci państw zachodnich do interwencji zbrojnej i poszerzenia ich interesów narodowych.

Niektórzy analitycy zidentyfikowali konflikt w szarej strefie jako nowe zjawisko, które w coraz większym stopniu w nadchodzących latach będzie charakteryzować

⁴³ N. Freier, Ch.R. Burnett, W.J. Cain i in. (2016). *Outplayed: Regaining Strategic Initiative in the Gray Zone*. The United States Army War College. Carlisle.

⁴⁴ United States Congress, H.R. 1735 (2015). *National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2016*. Section 1097. https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/1735/text#toc-H57D78DE2C41_D4347BF5202B774B80E94 [dostęp 12.01.2020].

i podważać system międzynarodowy. Inni twierdzą, że koncepcja jest przesadna i może nawet bez znaczenia.

Na Krymie i we wschodniej Ukrainie żołnierze nieposiadający insygniów narodowych pomagali siłom lokalnym domagającym się zmian granic politycznych. Działania rosyjskie i chińskie ukazały pragnienie kontroli tych państw nad ich uzurpowanymi strefami wpływów. Zmienione taktyki, mniej jawne niż konwencjonalne siły zbrojne i bardziej agresywne i asertywne niż zwykłe stosunki dyplomatyczne, stanowią deklarowaną szarą strefę między wojną a pokojem. W działaniach rządów Chin i Rosji mamy do czynienia z dwuznacznością co do charakteru konfliktu, zaangażowanych stron oraz zasadności roszczeń prawnych i politycznych. Konflikty te są sprzeczne z naszymi „tradycyjnymi” poglądami na wojnę.

Kluczowym wymogiem w przeciwdziałaniu rosyjskiej wojnie w szarej strefie są zdecydowane kroki podejmowane przez wszystkie cywilizowane państwa. Najtrudniejszą częścią polityki jest znalezienie woli politycznej, aby coś zrobić, a przywódcy polityczni mają ograniczony zestaw priorytetów, które rzadko skupiają się na bezpieczeństwie i obronie. Nawet w obecnej fazie wojny w Ukrainie większość zdolności Rosji do wywierania wpływu na Zachód i grożenia mu w dalszym ciągu opiera się na środkach pozamilitarnych. Inwazja może i powinna zmienić zasady gry, jeśli chodzi o potencjalne działania mające na celu odebranie rosyjskim przywódcom możliwości bezkarnego prowadzenia „wojny w szarej strefie”. W swoich reakcjach państwa zachodnie ograniczyły zdolność rosyjskich przywódców do działania w przestrzeni finansowej, informacyjnej i wywiadowczej, ale stawianie czoła rosyjskim formom wojny poza otwartym konfliktem zbrojnym nadal wymaga podejmowania trudnych decyzji. Przeciwdziałanie rosyjskiej dominacji energetycznej w Europie jest nie tylko problemem analitycznym, ale także politycznym⁴⁵.

Pogląd, że Rosja wykorzystuje przestrzeń pomiędzy pokojem a wojną, zwaną szarą strefą, do prowadzenia wojny przy użyciu niekonwencjonalnych środków, ignoruje rzeczywistość współczesnej rosyjskiej agresji i rodzi bierność w reakcjach Zachodu. Kluczowym problemem związanym z koncepcją wojny w szarej strefie jest to, że zwalnia ona społeczność międzynarodową z konieczności działania. Koncepcja zakłada, że Rosji udało się znaleźć sposób na atak na Zachód tam, gdzie nie jest on w stanie się obronić. Rodzi to raczej bierność niż aktywność potrzebną do stawienia czoła wyzwaniu. Skuteczne radzenie sobie z rosyjską wojną wymaga rozpoznania agresji, a następnie zbudowania woli politycznej, aby jej przeciwdziałać. Intencje i plany Rosji są od dawna jasne. Brakowało jednak woli działania w oparciu o dostępną wiedzę. Jeśli nie będzie wystarczającej woli politycznej, to sami przeciwnicy Moskwy stworzą szarą strefę, w której Rosja będzie mogła działać – przestrzeń, w której wszyscy wiedzą, co robi Rosja, ale nikt nie chce podjąć działań, aby to powstrzymać.

⁴⁵ O. Jonsson (2022, 14 lipca). *Myths and misconceptions around Russian military intent: How they affect Western policy, and what can be done*. Other Resource. <https://www.chathamhouse.org/2022/06/myths-and-misconceptions-around-russian-military-intent/myth-1-russia-waging-grey-zone> [dostęp 05.09.2023].

Obecne modele operacyjne nie odzwierciedlają w wystarczającym stopniu wyzwań związanych z wojną w szarej strefie, co prowadzi do niewłaściwej alokacji instrumentów władzy państwowej przeciwdziałających niekonwencjonalnym zagrożeniom. Doktryna wojskowa NATO i innych państw Zachodu, jeśli nie zostanie zreformowana w celu odpowiedniego rozliczenia konfliktu poza tradycyjnym dualizmem pokoju–wojny, nie wystarczy do promowania interesów bezpieczeństwa narodowego przeciwko tym, którzy wojnę rozumieją także jako konflikt niekinetyczny.

Bibliografia

- Bulyk M., Gridina I. (2019). *Shades of gray in the war in eastern Ukraine: „Neither war nor peace” existence zones, „neither truth nor lie” silence zones*. „Baltic Journal of European Studies Tallinn University of Technology”, 9(3), 66–70.
- Departament Obrony USA (2010, luty). „Quadrennial Defense Review”. <https://archive.defense.gov/qdr/QDR%20as%20of%2029JAN10%201600.pdf> [dostęp 12.01.2020].
- Echevarria II A.J. (2015). *How should we think about „gray-zone” wars?* „Infinity Journal”, 5(1), 16–20.
- Echevarria II A.J. (2016, kwiecień). *Operating in the gray zone: An alternative paradigm for US military strategy*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1424&context=monographs> [dostęp 14.02.2024].
- Elkus A. (2015, 30 grudnia). *Abandon all hope, ye who enter here: You cannot save the gray zone concept*. War on the Rocks. <http://warontherocks.com/2015/12/abandon-all-hope-ye-who-enter-here-you-cannot-save-the-gray-zone-concept/> [dostęp 12.02.2023].
- Elkus A. (2015). *50 shades of gray: Why the gray wars concept lacks strategic sense, war on the rocks*. <https://warontherocks.com/2015/12/50-shades-of-gray-why-the-gray-wars-concept-lacks-strategic-sense/> [dostęp 13.02.2023].
- Freier N., Burnett Ch.R., Cain W. Jr J., Compton C.D., Hankard S.M., Hume R.S., Kramlich G. II R., Lissner J.M., Magsig T.A., Mouton D.E., Muztafago M.S., Schultze J.M., Troxell J.F., Wille D.G. (2016). *Outplayed: Regaining Strategic Initiative in the Gray Zone*. The United States Army War College. Carlisle.
- Galula D. (2006). *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*. Praeger Security International. Westport, CT.
- Hancock L., Wexler S. (2014). *Shadow Warfare: The History of America’s Undeclared Wars*. Counterpoint. Berkeley.
- Hermberg N.M. (2018). *The danger of the gray zone: Flawed responses to emerging unconventional threats*. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-danger-of-the-gray-zone-flawed-responses-to-emerging-unconventional-threats> [dostęp 13.02.2020].
- Hoffman F.G. (2016). *The contemporary spectrum of conflict: Protracted, gray zone, ambiguous, and hybrid modes of war*. The Heritage Foundation, Index of US Military Strength 2015. https://s3.amazonaws.com/ims-2016/PDF/2016_Index_of_US_Military_Strength_FULLL.pdf [dostęp 12.01.2020].
- Jonsson O. (2022, 14 lipca). *Myths and misconceptions around Russian military intent. How they affect Western policy, and what can be done*. Other Resource. <https://www.>

- chathamhouse.org/2022/06/myths-and-misconceptions-around-russian-military-intent/myth-1-russia-waging-grey-zone [dostęp 05.09.2023].
- Kumar S.A. (2022, 11 maja). *Estonia's ex-president Kaljulaid: The future of the free world is at stake in Ukraine. Kersti Kaljulaid urges West to enhance support for Ukraine, maintain sanctions pressure on Russia*. <https://www.usip.org/publications/2022/05/estonias-ex-president-kaljulaid-future-free-world-stake-ukraine> [dostęp 25.05.2023].
- Matisek J.W. (2017). *Shades of gray deterrence: Issues of fighting in the grey zone*. „Journal of Strategic Security”, 3(10), 1–26.
- Mazarr M.J. (2015, grudzień). *Mastering the gray zone: Understanding a changing era of conflict*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB1303.pdf> [dostęp 13.02.2020].
- Mazarr M.J. (2015, 22 grudnia). *Struggle in the gray zone and world order*. <https://warontherocks.com/2015/12/struggle-in-the-gray-zone-and-world-order/> [dostęp 10.02.2020].
- Olson E., (2015). *America's not ready for today's gray wars*. <https://www.defenseone.com/ideas/2015/12/americas-not-ready-todays-gray-wars/124381/> [dostęp 12.01.2020].
- Pettyjohn S.L., Wasser B. (2019). *Competing in the gray zone Russian tactics and Western responses*. RAND Corporation. Santa Monica, Calif.
- Qiao L., Wang X. (1999). *Unrestricted Warfare*. PLA Literature and Arts Publishing House. Beijing.
- Starling C.G., Iyer A., Gieslera R. (2022, 23 lutego). *Today's wars are fought in the „gray zone”. Here's everything you need to know about it*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/todays-wars-are-fought-in-the-gray-zone-heres-everything-you-need-to-know-about-it/> [dostęp 5.09.2023].
- Stoker D. (2019). *Why America loses wars: Limited war and US strategy from the Korean War to the present*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Tardy T. (2022). *Ukraine, NATO, and the Madrid Strategic Concep*. W T. Tardy (red.), *War in Europe: Preliminary Lessons. NDC Research Papers Series*. NATO Defense College, Research Division NATO Defense College. Rome.
- Treverton G.F., Thvedt A., Chen A.R., Lee K., McCue M. (2018). *Addressing Hybrid Threats*. Swedish Defence University, Center for Asymmetric Threat Studies, European Center of Excellence for Countering Hybrid Threats. Stockholm.
- United States Army Special Operations Command (2015, czerwiec). *Little Green Men: Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014*. <https://info.publicintelligence.net/USASOC-LittleGreenMen.pdf> [dostęp 13.02.2020].
- United States Congress, H.R. 1735 (2015). *National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2016*. Section 1097. <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/1735/text#toc-H57D78DE2C41D4347BF5202B774B80E94> [dostęp 12.01.2020].
- Wallace D.E. (2014). *An analysis of Chinese maritime claims in the South China Sea*. „Naval Law Review”, 143, 63.
- Wasiuta O. (2016). *Geneza pojęcia i zmiany podejścia do wojny hybrydowej w zachodnim dyskursie politycznym i wojskowym*. „Przegląd Geopolityczny”, 17, 26–40.
- Wasiuta O. (2021). *Wojny w szarej strefie*. W: O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia Bezpieczeństwa* (s. 643–655). Libron. Kraków.
- Wasiuta O., Wasiuta S. (2016). *Militarne i niemilitarne metody prowadzenia wojny hybrydowej Rosji przeciwko Ukrainie*. „Wisnyk Lvivs'kogo universytetu. Seriâ miżnarodni vidnosyny”, 39, 3–17.

- Wasiuta O., Wasiuta S. (2017). *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie*. Arcana. Kraków.
- Zhao Ch., Raffa A. (2022, 8 maja). *U.S. unveils additional sanctions targeting Russian media, financing and elites*. <https://www.nbcnews.com/politics/white-house/us-unveils-additional-sanctions-targeting-russian-media-financing-elit-rcna27780> [dostęp 25.05.2023].
- Попов И. (2012). *Мы думаем, что сейчас в состоянии мира живем. Но, может, мы заблуждаемся?* <http://hvylya.net/interview/geopolitics2/myi-dumaem-cto-seychas-v-sostoyanii-mira-zhivem-no-mozhet-myi-zabluzhdaemsya.html>, <http://milresource.ru/Na-Voine.html> [dostęp 11.02.2023].
- Сидорук Т. (2022, 23 lutego). *На порозі нової системи безпеки. Що може змінитися у світі після наступу Путіна*. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/02/23/7134471/> [dostęp 23.02.2022].